ՕՐԱԹԵՐԹ ՏԱՐԻ—ԹԻՒ 846 Կ. ՊՕԼԻՍ, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, 1899 ՅՈՒԼԻՍ 26—7 1 ԲԼՊԻՒԼ ԱԽ" 1317 26 ԹԷՄՄՈՒԶ 1315 Գ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 846

20 ՓԱՐԱՅԻՑ

Բիւզանդիոն

ՀԱՅԱԹԵՐԹ ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ

20 ՓԱՐԱՅԻՑ

ԱԶԳԱՑԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ — ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԻՏԱԿԱՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԻՆ
ԲԻԻԶԱՆԴ ՓԷԶԵԹԱՆ
PUZANTION
Journal Arménien Quotidien, Politique, Financier et Littéraire
Directeur - Propriétaire
PUZANT KÉTCHIAN
Bab-Ali Djaddèssi, No. 23 _ 25,
CONSTANTINOPLE

«بوزانتيون»
ارمنجه يومى وسياسى غزته صاحبه امتيازى وه يرمسؤلى
بوزانت كچيان
مطبعه دارى خانى بابعالى جاده سنده ٢٣-٢٥ نومرولى دائره ده محفوظ در

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

ՍՈՖԻԱ, 22 Յուլիս.

Թանձր կրօնասիրութիւն մը և ճակատագրականութեան անյեղլի հաւատք մը, որք հաստ եւ ուժեղ արմատներ տարածած են Պուլկար ժողովրդեան ստորին խաւերուն մէջ, դիմացկուն Թուրք մը կ'ձուացնեն բոլոր այն գաղափարներուն դէմ զոր ընթացող, խոյացող քաղաքակրթութիւն մը կ'բերէ, կ'ցանէ, կ'արգասաւորէ աշխարհի ամէնէն յետին խորչերուն մէջ իսկ։ Հինին ու նորին այս անչնորհ բայց ահեղ պայքարն հետաքրքրաշարժ ու տեւական է։ Ժողովուրդներն այս չրջանէն կ'անցնին անպատճառ։ Պուլկար ժողովուրդն այս չրջանին ոգորումներուն մէջն է հիմա։

Աչքիս առջեւ պարզուած եղելութիւններ ու տեսարաններ պերճախօս կերպով կ'հաստատեն բանս։

Օր մը փողոցէ մը կ'անցնէի, ուր տան մը դրան առջեւ մէկ քանի հոգի խմբուած՝ Թուրք մը կ'կարդային՝ ապշած հետաքրքրութեամբ մը։ Մօտեցայ։ Դրան վրայի Թուղթը Թաղապետութեան կողմէ փակցուած էր, որ կ'արգիլէր այդ տան մուտքն ամէն մարդու առջեւ, վասնզի հոն փողացաւէ բռնուած մէկը կար։ Այդ արգելքին պատճառը չհասկնալով, Պուլկարները կ'ինդային ու կ'ծաղրէին։ Մօսքի խառնուեցայ և ըսի որ իրաւունք չունէին այդ արգելքը ծաղրելու, քանի որ հիւանդութիւնը տարափոխիկ ըլլալով՝ կրնար ուրիշներու ալ փոխանցուիլ եթէ ուզողը ներս հիւանդին քով մնար։

—Է՛, ինչ կ'ըլլայ, ըսաւ անոնցմէ մէկը, ներս մտնողը անպատճառ հիւանդը պագնելու չէ՛ կա...։

—Այո՛, բայց միկրոները փոխանցելու համար մինակ պագուրէքի չեն նայիր, պատահականի, կ'ըսէ որ հիւանդին չնչած մզկողորին մէջ գտնուիս, անոնք կուգան կ'գտնան քեզի։

—Միկրո՞ն ինչ է, հարցուց հեգնոտ ձայն մը։

—Միկրոններն անտեսանելի ճճիներ են որ միլիոններով կան մեր ներսիդին. կ'քալեն, կ'ծռին, կ'մտնան, կը կրծեն, կ'փտեցնեն և յետոյ կ'մեռցնեն...։ Անոնցմէ վախնալու է...։

Դեռ խօսքս չէի լմնցուցած, երբ այդ Պուլկարներէն մէկը քիթը բերանը ծռմռելով արգիլուած տունէն ներս մտաւ, իսկ միւսները քահքահ խնդալով վրաս, առին քալեցին, եւ ես որ՝ առանց բժիշկ մ'ըլլալու՝ յաւակնած էի միկրոպաբանական փողոցային փոքրիկ դասախօսութեան մը հաճոյքը վայելել, բարկացած հեռացայ՝ միտքս դնելով այլ եւս այդ տեսակ փորձութեան չենթարկուիլ եւ ատանկ միամիտ տգէտներու պաղ ծաղրը չկրել։

*** Անգամ մը տանտէր մը ունէի, որ վախնալնոց հուժկու ծերուկ մ'էր։ ոչ ամուսնացած էր ու երիտասարդ կին մը ունէր, ինչպէս նաեւ երիք զաւակ։ Սայլորդութիւն կ'ընէր։ գէշ աղէկ կ'ապրուէին։ Օր մը սակայն դժբախտութիւն մ'եկաւ տակնուվրայ ընել ընտանիքը։ Սայլորդը՝ փոխադրութեան հող փորած ատենը բարձր տեղէ մը վար էր ինկած, և երկու սրունքները ճմռուեր ընդարմացեր էին։ Խեղճ մարդը պատգարակով տուն փոխադրեցին։ Բանի մ'օր ետքն ոտքերն ուռեցան։ Սայլորդը, անդամալոյծ, ա'լ չէր կրնար չարժիլ։ Մարհարդ տուի կնոջն որ բժիշկ մը բերէ. բայց անիկա խոժոռ խոժոռ երեսս նայեցաւ՝ իբր թէ նախատած ըլլայի զինքը։

Հետաքրքրութեամբ կ'սպասէի տեսնելու թէ ի՞նչ պիտի ընէին այդ խեղճ մարդը դարմանելու համար։ Մէյ մ'ալ պառաւ կին մը եկաւ, մարդուն սրբունքները չօչափեց ու գրպանէն պինդ ու կարծր կծիկ մը հանելով՝ միսերու քսքսեց և վերջապէս թելով մը կապեց զայն սրունքին։ Ծուռութք էր [նուախ] ասիկա։ Ան պիտի իջեցներ ուռեցքն և ճմլուած ոսկորները պիտի վերականգնացնէր։

Ի տես այս յիմար և ապուշ նախապաշարման, որ հէք սայլորդին կեանքը կ'վտանգէր և ամբողջ ընտանիքի մը ապրուստի միջոցը կ'փճացնէր, բարկութեամբ դիտել տուի կնոջ թէ այդպիսի այլանդակ անիմաստ դարմանով մը իրաւունք չունէր էլիսան աբիւնը մանելու, թէ հարկ էր անմիջապէս բժիշկ մը բերել, և թէ հակառակ պարագային իր ու զաւակներուն թշուառութեանը պատճառ պիտի ըլլար։ Հոն գտնուող կիները, որոց հաւազական խրհուրդովը այդ ազդեցիկ [*] դարմանն ի գործ կ'դրուէր և որը թանճրամիտ Պուլկարուհիներ էին ամէն տարիքէ, իրենց խաւարակուռ մոլեռանդութիւնը վիրաւորուած կարծեցին իմ այս խօսքերէս, և հրաւիրեցին զիս որ այդ հիւանդին գործերուն չխառնուիմ։

Իրաւ ալ անկից ետքն ամենեւին չխառնուեցայ։ Բայց ցաւով տեսայ որ սայլորդին վիճակն երթալով ծանրացաւ և մինչեւ հիմակ, երկու տարիէ ի վեր, խեղճ մարդը կ'հեծէ իր գետնափոր խցիկին խորը, անդիի ծայր թշուառութեան մատնուած, սրունքները միշտ ուռեցուորած, կրելով միշտ այդ անիծեալ կծիկը, յուսալքը, որ կ'ուշանայ բերելու իրմէ ակնկալուած բժշկութիւնը։

*** Երբեմն մինչեւ իսկ մեռել մը աւելի հոգածութեան առարկայ կ'դառնայ քան հիւանդ մը։ Խեղճ հիւանդներ տեսած եմ որք երեսի վրայ թողուած են անխնամ, և որք յետ մահուան մոլեռանդ պաշտամունքի մը արժանացած են իրենցմէն կողմէ։ Պուլկարը ճակատագրականութեան կը հաւատայ. իր ըմբռնումով՝ եթէ հիւանդ մը մեռնելու դատապարտուած է, մարգկային ամէն միջոց անզօր է զայն փրկելու։ Ուստի կ'սպասէ որ կամ աղէկնայ կամ մեռնի. չատ չատ, աւանդութենէ նուիրագործուած կարգ մը անապաշխարի դարմաններ իգործ կը դրուին։ Բժիշկը պէրճանք է կամ աւելորդ ձեւակերպութիւն մը, անհարկի միջնորդութիւն մը հիւանդին։

Մանկամարդ աղջիկ մը ճանչցայ, որ իր մօր հետ կ'ապրէր չքաւորութեամբ։ Սնունդի պակասութիւնը քանդեց խեղճ աղջկան առողջութիւնը և ոֆթիւան եկաւ։ Հիւանդներու չուրջ, ամէնէն չատ չեղչեղուած բառն է աս, որ «հիւծախտ» կ'նշանակէ։ կ'բաւէ որ մարդ անգամ մը այդ անունով մկրտուի. դատապարտուած մ'է այլ եւս։ Ամենքը ձեռք կ'քաշեն իրմէ, անհամբերութեամբ սպասելով տխուր վախճանին։ Հէք Պուլկարուհին չորս հինգ ամիս ապրեցաւ անճարն անտրտունջ, գրեթէ չոր հաց ուտելով, առանց դեղի։ Մայրը, թէեւ կսկծոտ, բան մը չըրաւ։ սպասեց։ Աղջիկը մեռաւ վերջապէս։ Եւ այն մայրն որ իր մէկ հատիկ զաւկին կեանքը փրկելու համար փոքր ճիգ մը չէր ըրած և ամէն դարմանէ զրկած էր զայն՝ իր աղքատութիւնը պատրուակելով, չեմ գիտեր ինչպէս հայթայթեց ճոխ յուղարկաւորութեան ծախքը, և մանաւանդ այն գումարն որով սարքեց սուգի հացկերոյթը։

Այս հացկերոյթը պարտաւորիչ է։ Թաղման արարողութենէն առք, ազգական, ծանօթ, դուռ դրացի կ'լեցուին մեռելին տունն, հանգուցեալին հոգիին համար ճաշելու։ Ասիկա սկզբնաւորութիւնն է կարգ մը ուրիշ արարողութիւններու։ Մեռնողին մայրը կամ քոյրը պարտաւոր է քառասուն օր չարունակ. մութն ու լուսուն, ելնել գերեզմանոց երթալ մամ մը եւ ման մը ջուր ձեռքը. հոն, նոր գոցուած փոսին վրայ պիտի լայ և աղօթէ։ Ցետոյ, տարւոյն մէջ, տօնական օրերու, որք այնքան չաճախ դէպ են, այցելութիւններ տեղի կ'ունենան գերեզմանատունը։ Բայց մանաւորապէս մեռելոցի օր մը կայ, ուր ամէնէն սրտաչարժ տեսարանները տեղի կ'ունենան հոն։ Հինգ տարուան հնութիւն ունեցող մեռելի մը աչքն արտօնուած է փորել ասլ փոսը դուրս հանել իր սիրելիին ոսկորները, գանոնք ամփոփել փայտէ տուփի մը մէջ և ուրիշ տեղ փոխադրել։ Այս արարողութեան առեն ցաւի ողբագին արցասլիւրներ տեղի կ'ունենան. մայր մը հինգ տարի առաջ մեռնող իր պաւկին ոսկորները կ'տեսնայ. կ'բռնէ անոր գանկը, կ'գրկէ, կ'համբուրէ զայն, աչքերուն, բերնին խոռոչներն արցունք կ'թափէ մեծագոչ ողբակոծներով, և դժուարաւ կ'զիջանի բաժնելու այդ սիրելի ոսկերոտիքէն։

*** Այս թուած պարագաներս կրնայի երկարել, ցուցնելու համար թէ եւրոպայի այս մասին մէջ դեռ քաղաքակրթութիւնը չէ կրցած պատռել դարերու ընթացքով կարծրացած ազիւութեան և նախնականութեան մութ վարագոյրը։ Բայց կ'զգամ թէ անոր գործն սկսած է արդէն։ Պուլկարիոյ երեք չորս գլխաւոր քաղաքները, որոց մէջ զարգացած դասակարգն երթալով ծաւալ ստանալու վրայ է, հետզհետէ իրեն կ'քաշէ երկրին խորերու գեղացի բնակութիւնը։ Քաղաքներու և գիւղերու միջև հաղորդակցութեանց դիւրութիւնն երթալով պիտի հեշտացնէ նոր գաղափարներու ծաւալումը։ Եւ մանաւանդ եռանդուն գործունէութիւնն որ սկսած է ցոյց տրուիլ դաստիարակութեան տարածման համար, տարակոյս չի ձգեր թէ Պուլկար նոր ու յաջորդ սերունդները պիտի զերծ մնան ազգային խել մը աւանդական սոխորութիւններէ։ Ազգն այսօր ըմբռնած է դաստիարակութեան ուազ կարեւորութիւնը, և ասոր համար չնաք ու զոհողութիւն չի խնայեր։ Իր այս դրամական ամէնէն անճուկ վիճակին մէջ կ'նուիրգնի քանի մը միլիոն ֆր. յատկացնել դպրոցական միակ չէնքի մը համար, որ այսօր կանգնուած է Վառնայի մէջ։ Այս հոյակապ չէնքն աղջիկներու կրթութեան յատկացուած է։ Եւրոպայի կրթական հաստատութիւններն այցելող անձինք կ'վկայեն թէ չատ քիչ կամ բնաւ չեն տեսած այդ տեսակ հսկայ և հոյակապ չէնք մը ուսանողութեան սահմանուած։ Աղջիկները այս բարձրագոյն կիմնազն արդէն բացուած է, ուր երկրին զանազան կողմերէն նորատի Պուլկարուհիները կ'վազեն կուգան՝ իրենց բաժինն ստանալու չմրուած դաստիարակութենէն։ Գիւղերու անշուք խրճիթներէն յետոյ՝ լուսաւորութեան այս վեհակառոյց չէնքն ի՛նչ տարօրինակ չըլացում մը կ'բերէ միամիտ Պուլկարուհիին։ Թուրք Պուլկար մը, որուն հետ կ'այցելէի յիշեալ դպրոցը, գրեթէ ողբալով կ'ըսէր ինծ այն տխուր հեռանկարը, որ առայ պիտի գար հաստատ և հմուտ գեղկուհիին անկնկալ փոխադրութենէն այս մեծ ու անսովոր միջավայրը։ «Զորս հինգ տարի հոս ապրող աղջիկը, կ'ըսէր, ուսեալ ու դաստիարակուած, ա'լ չպիտի ուզէ վերադառնալ իր անչուք, անդորը գիւղը, ոգէտ ու նախապաշարուած ծնողքին քով։ Ականակով գիւղերը պիտի պարպուին օր մըւու ամենքա ալ քաղաքացի պիտի ըլլանք. ան ատեն խե՛ղը տես Պուլկարիոյ...»—Իրաւունք ունի՛ը։

Թ. Ա. Ե.

ՊԱՐԱՊՈՒՐԴԻՑ ԱՌՔԻՒ

Պարապուրդ սկսան։

Պարապ տեղը չէ որ պարապուրդից դրութիւնն հաստատուած է մանաւանդ ազգ դպրոցականներուն և դաստիարակներուն համար, թէեւ ամէն կարգի աշխատաւոր նմանապէս պէտք ունի արձակուրդի. ընկերական խնդիր մը ա'յս ա'լ լուծելի այնքան ուրիշներու հետ։ Այն չոգեպինդ արշաւին մէջ՝ որուն ճակատագրական կերպիւ ստիպուած է հետեւիլ դարուս տենդոտ այս կենցաղի դաստիարակն ինքն ալ, պարապուրդից պէտքը ա'լ աւելի ստիպողական կ'դառնայ, նոյն իսկ եթէ այս հանգստեան ազդեցութիւնը չորս չոքաթէն աւելի չտեւէ. ինչպէս կ'յայտարարէ Պերլինցի Տգդ. Ռէզմիս։ Տարւոյն մէջ կուգայ վայրկեան մը՝ ուր ուղեղային ճգնաժամը, և ասոր հետեւանքով, մարմնային խանդչէնքն անհնարին ճիգեր ընել կուտան դաստիարակին և աշակերտին՝ պահանջած ջրութեան և հեռանդին չափը նոյնը պահելու համար։ Ա'լ աւելի գէշ՝ եթէ դաստիարակը չէ հետեւած մանկավարժական բժշկութեան նորագոյն գիւտերուն՝ ի մասին ուղեղային յոգնութեան, որ նիւթը պիտի կազմէ յաջորդ յօդուածս. ա'լ աւելի գէշ՝ եթէ ունինք տակաւին նախակրթարանները որք բուժուած չըլլան տարեկան հրապարակային հարցաքննութեանց պատրաստող ընդհանուր քաղերու մարմաջէն՝ զոր արդի մանկավարժութիւնը պիտի կըշնար ախտ կոչել։

Ակներեւ է ուրեմն պարապուրդից պէտքը դաստիարակին համար։ Մէկը որ նախակրթարանի դաստիարակը—ու այս՝ այսպէս է գրեթէ ամէն տեղ—չի գտնուիր նիւթական այնպիսի նըպաստաւոր պայմաններու մէջ որ կարող ըլլայ կարելի եղածին չափ չատ օգտուիլ մասնաւորապէս և մտաւորապէս պարապուրդից ընծայած գեղեցիկ պատեհութենէն։ Թողունք ճամբորդութիւնն՝ որուն անգին օգուտներուն ու առաւելութիւններուն վայելման դէմ նիւթականէն տարբեր արգելքներ ալ կան, նախակրթարաններու դաստիարակներէն մեծագոյն մասին համար ծանր զոհողութիւն—և յաճախ գուցէ անկարելիութիւն—մ'է օգտափոխութեան երթալ, կամ նոյն իսկ գոնէ պտոյտներ կատարել։ Աւոր վերայ աւելցուցէք այն տեսակ մը մնապարծութիւնն՝ որ կ'մղէ զմեզ հաճոյք տեսնելու մեր ոյն հոն՝ ուր առաւել կամ նուազ մեծ ծախքեր կան ընելիք. անդին չատ աւելի առողջ, չատ աւելի պարզ, չատ աւելի մեր քսակին յարմար զբօսանքներ, պտոյտներ կան՝ որք ընդհանրապէս մեր պաշտօնին բնութեան աւելի յարմար ըլլալու առաջ է ցոյց տրուիլ դաստիարակութեան տարածման համար, տարակոյս չի ձգեր թէ Պուլկար նոր ու յաջորդ սերունդները պիտի զերծ մնան ազգային խել մը աւանդական սոխորութիւններէ։ Ազգն այսօր ըմբռնած է դաստիարակութեան ուազ կարեւորութիւնը, և ասոր համար չնաք ու զոհողութիւն չի խնայեր։ Իր այս դրամական ամէնէն անճուկ վիճակին մէջ կ'նուիրգնի քանի մը միլիոն ֆր. յատկացնել դպրոցական միակ չէնքի մը համար, որ այսօր կանգնուած է Վառնայի մէջ։ Այս հոյակապ չէնքն աղջիկներու կրթութեան յատկացուած է։ Եւրոպայի կրթական հաստատութիւններն այցելող անձինք կ'վկայեն թէ չատ քիչ կամ բնաւ չեն տեսած այդ տեսակ հսկայ և հոյակապ չէնք մը ուսանողութեան սահմանուած։ Աղջիկները այս բարձրագոյն կիմնազն արդէն բացուած է, ուր երկրին զանազան կողմերէն նորատի Պուլկարուհիները կ'վազեն կուգան՝ իրենց բաժինն ստանալու չմրուած դաստիարակութենէն։ Գիւղերու անշուք խրճիթներէն յետոյ՝ լուսաւորութեան այս վեհակառոյց չէնքն ի՛նչ տարօրինակ չըլացում մը կ'բերէ միամիտ Պուլկարուհիին։ Թուրք Պուլկար մը, որուն հետ կ'այցելէի յիշեալ դպրոցը, գրեթէ ողբալով կ'ըսէր ինծ այն տխուր հեռանկարը, որ առայ պիտի գար հաստատ և հմուտ գեղկուհիին անկնկալ փոխադրութենէն այս մեծ ու անսովոր միջավայրը։ «Զորս հինգ տարի հոս ապրող աղջիկը, կ'ըսէր, ուսեալ ու դաստիարակուած, ա'լ չպիտի ուզէ վերադառնալ իր անչուք, անդորը գիւղը, ոգէտ ու նախապաշարուած ծնողքին քով։ Ականակով գիւղերը պիտի պարպուին օր մըւու ամենքա ալ քաղաքացի պիտի ըլլանք. ան ատեն խե՛ղը տես Պուլկարիոյ...»—Իրաւունք ունի՛ը։

Թ. Ա. Ե.

ՊԱՐԱՊՈՒՐԴԻՑ ԱՌՔԻՒ

Պարապուրդ սկսան։

Պարապ տեղը չէ որ պարապուրդից դրութիւնն հաստատուած է մանաւանդ ազգ դպրոցականներուն և դաստիարակներուն համար, թէեւ ամէն կարգի աշխատաւոր նմանապէս պէտք ունի արձակուրդի. ընկերական խնդիր մը ա'յս ա'լ լուծելի այնքան ուրիշներու հետ։ Այն չոգեպինդ արշաւին մէջ՝ որուն ճակատագրական կերպիւ ստիպուած է հետեւիլ դարուս տենդոտ այս կենցաղի դաստիարակն ինքն ալ, պարապուրդից պէտքը ա'լ աւելի ստիպողական կ'դառնայ, նոյն իսկ եթէ այս հանգստեան ազդեցութիւնը չորս չոքաթէն աւելի չտեւէ. ինչպէս կ'յայտարարէ Պերլինցի Տգդ. Ռէզմիս։ Տարւոյն մէջ կուգայ վայրկեան մը՝ ուր ուղեղային ճգնաժամը, և ասոր հետեւանքով, մարմնային խանդչէնքն անհնարին ճիգեր ընել կուտան դաստիարակին և աշակերտին՝ պահանջած ջրութեան և հեռանդին չափը նոյնը պահելու համար։ Ա'լ աւելի գէշ՝ եթէ դաստիարակը չէ հետեւած մանկավարժական բժշկութեան նորագոյն գիւտերուն՝ ի մասին ուղեղային յոգնութեան, որ նիւթը պիտի կազմէ յաջորդ յօդուածս. ա'լ աւելի գէշ՝ եթէ ունինք տակաւին նախակրթարանները որք բուժուած չըլլան տարեկան հրապարակային հարցաքննութեանց պատրաստող ընդհանուր քաղերու մարմաջէն՝ զոր արդի մանկավարժութիւնը պիտի կըշնար ախտ կոչել։

Ակներեւ է ուրեմն պարապուրդից պէտքը դաստիարակին համար։ Մէկը որ նախակրթարանի դաստիարակը—ու այս՝ այսպէս է գրեթէ ամէն տեղ—չի գտնուիր նիւթական այնպիսի նըպաստաւոր պայմաններու մէջ որ կարող ըլլայ կարելի եղածին չափ չատ օգտուիլ մասնաւորապէս և մտաւորապէս պարապուրդից ընծայած գեղեցիկ պատեհութենէն։ Թողունք ճամբորդութիւնն՝ որուն անգին օգուտներուն ու առաւելութիւններուն վայելման դէմ նիւթականէն տարբեր արգելքներ ալ կան, նախակրթարաններու դաստիարակներէն մեծագոյն մասին համար ծանր զոհողութիւն—և յաճախ գուցէ անկարելիութիւն—մ'է օգտափոխութեան երթալ, կամ նոյն իսկ գոնէ պտոյտներ կատարել։ Աւոր վերայ աւելցուցէք այն տեսակ մը մնապարծութիւնն՝ որ կ'մղէ զմեզ հաճոյք տեսնելու մեր ոյն հոն՝ ուր առաւել կամ նուազ մեծ ծախքեր կան ընելիք. անդին չատ աւելի առողջ, չատ աւելի պարզ, չատ աւելի մեր քսակին յարմար զբօսանքներ, պտոյտներ կան՝ որք ընդհանրապէս մեր պաշտօնին բնութեան աւելի յարմար ըլլալու ատեն ալ ցածէ, ատեն ալ աժան։ Ան ատեն խե՛ղճ մանկավարժը, որ ամէն տեղ կ'տեսնէ ուսանողներ իրենց ուսուցիչներուն հետ, որոց ուսման կ'կատարեն ուսումնասիրութենէ, իբրեւ քաղ ուսուցիչ, լաւագոյն մեծատեղը, առողջ, հաստատուն, գործնական գիտելեաց մեծերով մը օժտելու համար իր աշակերտները, պարարտ հողի մը թափելու համար անոնց խոպան միտքը. ի՞նչ ունեցա՞ծ միշտ, իբր դաստիարակ—ուսուցիչ, իր աշակերտներուն մարմնական, բարոյական և մտաւորական ներդաշնակ զարգացումը՝ մանկավարժական գիտութեան ըստ կզուռնքներուն համաձայն։ — Ա՛հա՛ հարցումներ զորս ունի ուղղել դաստիարակին ինքզինքին և որոց պատասխաններուն պէտք է պատնէշ դնէ Ֆրանքլինի մը արիւթեամբն ու անկողմնակալութեամբը։ Այդ պատասխաններէն ոմանք—կը մաղթեմ որ ամէնէն բազմաթիւներն ըլլան ասոնք—գոհունակութեան քաղցր ժպիտ մը պիտի բերեն իր դէմքին վրայ, ու պիտի ըսեն իրեն՝ «յարատեւէ՛»։ ոմանք ալ տարերք արտայայտութիւն մը պիտի տան իր դէմքին ու պիտի ըսեն իրեն՝ «աւելի լաւը կ'սպասուէր քեզմէ»։ Ու խղճի այս անաչառ քննութիւնը ո՛րքան արդիւնաչատ նոյնքան պատուաբեր պիտի ըլլայ դաստիարակին՝ որ՝ վերանուին նոր թափով մը պիտի փարի իր գործին։

Ց. Թ. ՀՈՎՀԱՆՆԱՆ

ԳԷՐ ՈՒ ՆԻՀԱՐ ԽԱՉԵՐԸ

Տներու համար վէճ ծառաց մէջ.— Զանգանց փոփոչպոպներ.— Ժամացոյցին ծառը մեծ խաչաց մէջ.—Հին և նոր ժամանակները։

Ատենէ մ'ի վեր գաւառացի հայ կղերին ու ժողովրդին մէջ ու Թրքահայ վիճաբանութիւն մը կ'սկսի «Գէր ու Նիհար» խաչերու նկատմամբ։ Ի հնումն հագուածէ իսկ էր տեսնել օրացոյց մը, այն ալ կղերին կամ տիրացու վարժապետին քով միայն զոր մասնաւոր պատուոյ նշան մը կ'սպասէին Թրքահայ ազնականի մէջ։ Շատեր հասարակ տներու, տէրունի և տաղաւարական աւագ օրերու գիտակցութիւնն հաստատելու համար տօնացոյցերու կը դիմէին։ Շատ գիւղերու մէջ գոյն այն ալ կ'պակսէր և գեղջուկ քահանան ստիպուած էր դիմել ուրիշ քահանայի մը, իմանալու համար թէ Զատիկը, Վարդավառն և կամ վերափոխումն ե՞րբ, ո՞ր տարին ու ո՞ր թուականին կ'հանդիպին, միջոց ուտիքներն ո՞րչափ են, ո՞րք են տարուան գիրը, տանուտէրը, և այլն։ Մեր այժմու ծերուկ մեծերէն լսած եմ չատ անգամ որ կ'պատմեն թէ տաճէին երբ գիւղ մը ապրիլ 10ին ըրած է իր Զատկական ԽՓռումը, անդին ուրիշ գիւղ մ'ալ չգիտնալով միացած է իր սովորական ծանապահին մէջ, և երկու-երեք օր վերջը ձեռքն առած է զատկական կարմրուկ հաւկիթը։ Աւելի մի հետաքրքրականը. իբր թէ եղած են գիւղեր, որ առ ի չգոյէ քահանայի կամ տիրացուի, ստիպուած են մեծ պահոց ամբողջ օրերուն համաձայնով 48 ընկոյզ կամ կլորիկ քարեր դնել տանի մը մէջ եւ օրը մէկ հատը մէկէն հանել, ու երբ վերջինը կ'մնայ, այն երեկոյ կ'ընեն եղեր իրենց ԽՓռումը։ Զարմանալի չէ այս, վասն զի գեռ մինչեւ այսօր ալ ժանաւանդ գիւղերու մէջ, իւրաքանչիւր տան ձմերանոցի կեդրոնական լուսամուտէն վար կը կախեն մեծկակ տխո մը՝ վրան բոլոր-ակի չորուած հատու եօթն փետուրներ ի նշան մեծ Պահոց եօթն շաբաթներուն և մէն մի կիւրակէ առաւօտ կ'քաշեն մէկ մէկ հատ, որով տան բոլոր անդամները կ'սկսան գիտնալ թէ մինչեւ Զատիկ քանի՞ շաբաթ մնացած է։ Մինչդեռ այսօր ամբողջ ժողովուրդը, մեծ ու փոքր, ունի իր ծոցի կամ գրպանի օրացոյցը, ամենքն ալ առօրեայ դասի մը պէս, ժանաւանդ անգործութեան առիթով մ'ալ քիչ ուսումնասիրած ու առանց վարանման գիտեն թէ ի՞նչ տօնուհացաւ այսօր կամ ի՞նչ պիտի տօնուի վաղը, միւս օր կամ յառաջիկայ շաբթուն։ Օրացոյցներուն բազմութենէն գրեթէ բարի թողի եղած է մեր եկեղեցական տօնացոյցը ճիշտ մեր Զաքար վարդապետ «Ժամ է պաշտել զքեզ Տէր» ըսելով ,մերթ ընդ մերթ ծոցիկէն դուրս կ'հանէը կրծքայի ճգի մը նմանութեամբ ժամացոյց մը։ իսկ Ուստայ Մարգարը քանի մը գրուններ Պոլիս մնալէ յետոյ վերադարձին հետ բերած է ծոցի մեծկակ ժամացոյց մը էչխէլով անուն։ այս վերջնոյն համար կ'պատմէին թէ Պոլիսէն իր տունը հասած երեկոյին էչխէլը դրած է եղեր գլխի բարձին ներքև. անոր միօրինակ ու անընդհատ չէչքոցի հետաքրքրութենէն կնոջը քունը փախած է գիշերն ի բուն. առաւօտուն եկեղեցւոյ վերնատան մէջ 20—30 խօսակից կիներու կ'ըսէ եղեր «ք', քուրուկներ, մեր սիլահին հետը սեւ ու կլորիկ բան մը բերած է, սատանի հաւկիթ է, ի՞նչ է, չեմ գիտեր, կոթնես մէջը սատանայ մտած է» կանայք հետաքրքիր կ'ըլլան և եկեղեցւոյ ատարատէն յետոյ՝ ինչպէս սովորութիւն է երթալ սիլահին տեսնել և հարցնել իրենց ամուսիններէը կամ տըղաքները, խրդովին Ուստայ Մարգարին տունը թափելով, կ'տեսնեն այդ սատանի հաւկիթն և ականջնուն դնելով, ամենքն ալ ափ ի բերան կ'մնան, և կ'ըսեն թէ Մարգար աղբարը Պոլիսէն սատանի հաւկիթ մը բերած է, միյի ձագը կ'ճվրտայ։ Ուստայ Մարգարի և այլոց տլաքներ ու թոռներ հետզհետէ Պոլիս երթալով գալով մ'նքան նոր ու փոքրիկ ժամացոյցներ թափեցին գիւղը, որ մինչեւ իսկ կըտիրներն ալ ունեցան իրենց գրպանի ժամացոյցը։ (Տնտեսական տագնապէն առաջ այդ գիւղին մէջ 4—500 ժամացոյցներ կ'հաշուէին)։ Անունն և հաշիւներն ալ չուտ սովրեցան, այնպէս որ այլ եւս հարկ չմնաց ըսելու և պարզաժիտներն հաւատացնելու թէ արդի ժամացոյցները մեր Ուստայ Մարգարի սատանայական ճարքերն եղած ըլլան թերեւս։

[*].—Ի հնումն ժամացոյցներն ալ հազուագիւտ էին հոս։ 25—30 գարուններ առաջ երբ գաղթական մ'էի, գիւղին մէջ երկու մարդոց ծոցէն միայն կ'լսէր ժամացոյցի ըզըզոցը։ Լուսահոգի Զաքար վարդապետ «Ժամ է պաշտել զքեզ Տէր» ըսելով ,մերթ ընդ մերթ ծոցիկէն դուրս կ'հանէը կրծքայի ճգի մը նմանութեամբ ժամացոյց մը։ իսկ Ուստայ Մարգարը քանի մը գրուններ Պոլիս մնալէ յետոյ վերադարձին հետ բերած է ծոցի մեծկակ ժամացոյց մը էչխէլով անուն։ այս վերջնոյն համար կ'պատմէին թէ Պոլիսէն իր տունը հասած երեկոյին էչխէլը դրած է եղեր գլխի բարձին ներքև. անոր միօրինակ ու անընդհատ չէչքոցի հետաքրքրութենէն կնոջը քունը փախած է գիշերն ի բուն. առաւօտուն եկեղեցւոյ վերնատան մէջ 20—30 խօսակից կիներու կ'ըսէ եղեր «ք', քուրուկներ, մեր սիլահին հետը սեւ ու կլորիկ բան մը բերած է, սատանի հաւկիթ է, ի՞նչ է, չեմ գիտեր, կոթնես մէջը սատանայ մտած է» կանայք հետաքրքիր կ'ըլլան և եկեղեցւոյ ատարատէն յետոյ՝ ինչպէս սովորութիւն է երթալ սիլահին տեսնել և հարցնել իրենց ամուսիններէը կամ տըղաքները, խրդովին Ուստայ Մարգարին տունը թափելով, կ'տեսնեն այդ սատանի հաւկիթն և ականջնուն դնելով, ամենքն ալ ափ ի բերան կ'մնան, և կ'ըսեն թէ Մարգար աղբարը Պոլիսէն սատանի հաւկիթ մը բերած է, միյի ձագը կ'ճվրտայ։ Ուստայ Մարգարի և այլոց տլաքներ ու թոռներ հետզհետէ Պոլիս երթալով գալով մ'նքան նոր ու փոքրիկ ժամացոյցներ թափեցին գիւղը, որ մինչեւ իսկ կըտիրներն ալ ունեցան իրենց գրպանի ժամացոյցը։ (Տնտեսական տագնապէն առաջ այդ գիւղին մէջ 4—500 ժամացոյցներ կ'հաշուէին)։ Անունն և հաշիւներն ալ չուտ սովրեցան, այնպէս որ այլ եւս հարկ չմնաց ըսելու և պարզաժիտներն հաւատացնելու թէ արդի ժամացոյցները մեր Ուստայ Մարգարի սատանայականին ճարքերն եղած ըլլան թերեւս։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՔ

ՏՐԻՓՈՒԻՍԱՆ ԽՆԴԻՐ.— Ֆիկարօ կ'հրատարակէ քանի մը նամակներ զրոս Տրէֆիւս Սատանայ կղզիէն զրկած է Մեթակոյտ և Երեսփ. ժողովոյ նախագահներուն։ Մինչեւ այսօր այս նամակներուն պատճէնն անծանօթ էր նոյն իսկ վճռաբեկ Ատենին, որովհետեւ Մելինի դահլիճը մերժեց յանձնել զանոնք, որք հետեւեալներն են.

«Փրկութեան կղզիք, 28 փետր. 1898. Տէր Նախագահ Երեսփ. ժողովոյ,—Դատապարտութեանս երկրորդ օրն իսկ, այսինքն աւելի քան երեք տարի առաջ, հազարապետ Տիւ Բադի ոը Բլամ քովս եկաւ, յանուն պատերազմական նախարարին հարցնելու ինձ, երբ արդէն դատապարտած էին զիս գարշելի ոճրի մը համար զոր բնաւ գործած չէի, թէ անմե՞ղ էի թէ յանցաւոր. բայց ես պահանջեցի որ կատարեալ լոյս սփռուի գործին վրայ, և խնդրեցի սովորական քննութեան մը բոլոր միջոցներն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ ԿՈՉՈՒՄԸ

ՀՀ վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի հրամանագրով՝ ՀՀ վարչապետի աշխատակազմի ղեկավար Արթուր Վանեցյանը ազատվել է զբաղեցրած պաշտոնից՝ ՀՀ վարչապետի խորհրդական նշանակվելու կապակցությամբ:

ՀՀ վարչապետի հրամանագրով՝ ՀՀ վարչապետի աշխատակազմի ղեկավարի պաշտոնակատար է նշանակվել ՀՀ վարչապետի աշխատակազմի ղեկավարի տեղակալ Արմեն Գրիգորյանը:

ՀՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՂԵԿԱՎԱՐԻ ՏԵՂԱԿԱԼ

ՀՀ վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի հրամանագրով՝ ՀՀ վարչապետի աշխատակազմի ղեկավարի տեղակալ է նշանակվել Արմեն Գրիգորյանը:

ՀՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՀՀ վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի հրամանագրով՝ ՀՀ վարչապետի խորհրդական է նշանակվել Արթուր Վանեցյանը:

ՀՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՂԵԿԱՎԱՐ

ՀՀ վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի հրամանագրով՝ ՀՀ վարչապետի աշխատակազմի ղեկավար է նշանակվել Արթուր Վանեց

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՂԹ ՀԱՅՐԱՑ ՀԱՐՑԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԱՒԱՆԴԱՒԱՐԴԻ ԴԻՐՔԻՆ

ԳԱՒԱՌՆ ՀՈՒՏԱՒԸ

=Շնորհակալ եմ իմ, մարդիկ, որ ինձ ոչինչ կ՚ընեն, ըսաւ Տիկին Լոխ պատասխանելով փոխադրիչին որ թէյը կը դնէր իր առջեւ։ Ես ալ ոչինչ կ՚ընեմ անոնց համար։ Ես ինծի համար կ՚ապրիմ։ Ինծի համար կ՚ուզեմ որ ամէն ինչ ինծի կը հնազանդի։ Ես ինծի համար կ՚ուզեմ որ ամէն մարդ ինծի հետ բարի ըլլայ։ Ես ինծի համար կ՚ուզեմ որ ամէն մարդ ինծի հետ ազնիւ ըլլայ։ Ես ինծի համար կ՚ուզեմ որ ամէն մարդ ինծի հետ ուղիղ ըլլայ։ Ես ինծի համար կ՚ուզեմ որ ամէն մարդ ինծի հետ ճշմարիտ